

Samverkan för luftövervakning i Västernorrland

2023–2028

Redovisning av mätresultat och strategi för luftövervakning

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
BAKGRUND	3
<i>Luftföroreningarnas ursprung och hälsoeffekter</i>	3
<i>Miljö kvalitetsnormer, utvärderingströsklar och krav på mätmetoder</i>	4
<i>Krav på kontinuerliga mätningar i Västernorrlands län</i>	5
<i>Samordnad kontroll av miljö kvalitetsnormer</i>	5
<i>Miljömålet Frisk luft</i>	6
LUFTMÄTNINGAR OCH BERÄKNINGAR	6
<i>Svaveldioxid</i>	6
<i>Kvävedioxid</i>	7
<i>Partiklar</i>	8
<i>Flyktiga organiska kolväten, bland annat bensen</i>	8
<i>Bakgrundsmätningar, marknära ozon</i>	9
<i>PAH, bens(a)pyren</i>	9
<i>Metaller i utomhusluft</i>	9
STRATEGI FÖR FORTSATT LUFTÖVERVAKNING 2023–2028	10
RUTINER FÖR KONTROLLEN - KVALITETSSÄKRING.....	11
RAPPORTERING AV MÄTDATA.....	11
FORTSATT SAMARBETE OCH FINANSIERING	11
REFERENSER	13
BILAGA 1 BESKRIVNING AV MÄTPLATSER OCH MÄTTEKNIK	14
BILAGA 2 FOTOGRAFIER OCH KARTOR PÅ MÄTSTATIONER	15
BILAGA 3 MÄTPROGRAM.....	19

Bakgrund

Luftföroreningar är ett problem i delar av länet. Halterna i luft har minskat men fortfarande förekommer höga nivåer av luftföroreningar i flera av länets centralorter. Föroreningar som kommer från uppvärmning och industri har minskat, till exempel svaveldioxid. Kväveoxiderna har inte minskat i samma utsträckning då dessa kommer från biltrafik. Katalysatorerna i bilarna har haft en positiv effekt när det gäller kvävedioxid men det förekommer fortfarande höga halter på vissa platser i länet.

Generellt sett vad det gäller nivåerna av partiklar så ligger flera kommuner över eller nära miljökvalitetsnormen. En annan luftförorening som ökar är marknära ozon som framför allt kommer in över Sverige från andra länder i södra Europa.

Varje kommun ska kontrollera att miljökvalitetsnormerna för luft följs och det här kan göras genom samverkan mellan flera kommuner (SFS 2010:477). Den här gemensamma strategin har arbetats fram av alla länets sju kommuner tillsammans med Länsstyrelsen Västernorrland och Trafikverket år 2006. Strategin ses över varje år i samband med sammanställningen av årets mätningar. Samtliga kommuner i Västernorrlands län ingår i samarbetet. Dessa är Härnösand, Kramfors, Sollefteå, Sundsvall, Timrå, Ånge och Örnsköldsvik. Data i denna strategi har uppdaterats av Thomas Östergrens, Miljökontoret, Sundsvalls kommun.

Luftföroreningarnas ursprung och hälsoeffekter

Luftföroreningar påverkar människors hälsa och orsakar flertalet hälsoproblem. De vanligaste luftföroreningarna består av kväve- och svaveloxider, marknära ozon och partiklar av olika storlekar och sammansättningar. Det finns även andra luftföroreningar som kolväten exempelvis bensen och polycykliska aromatiska kolväten (PAH), kolmonoxid och tungmetaller. Luftföroreningar kan transporteras långa sträckor och över gränser för att sedan följa med nederbörd till mark och vatten och på det viset orsaka försurning och övergödning (Naturvårdsverket 2019a).

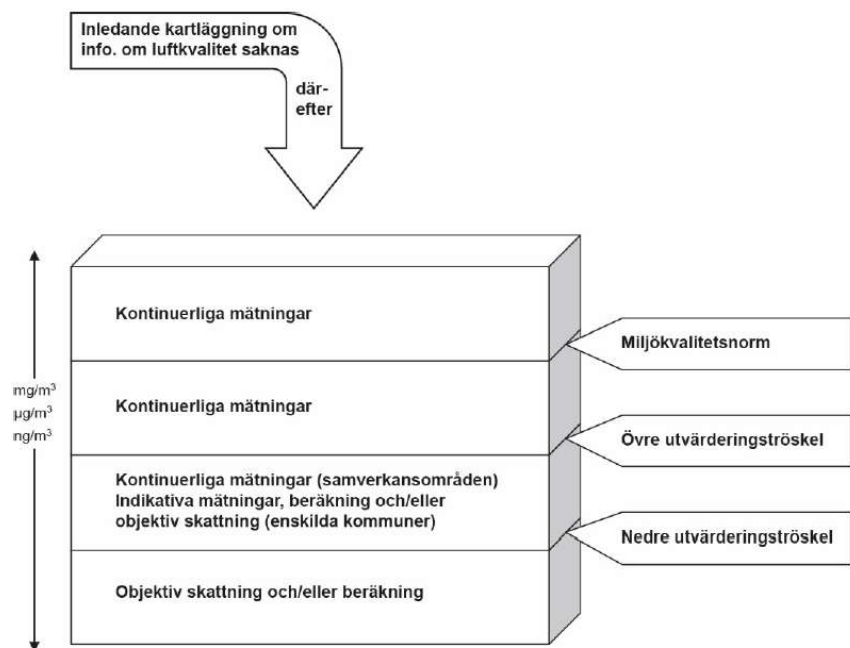
Luftföroreningarna har olika ursprung. Fina partiklar, PM_{2,5}, kommer bland annat från bilavgaser och transport från andra länder medan grova partiklar PM₁₀ främst uppkommer genom att dubbdäck river upp asfalt och att partiklar från vägar virvlas upp av bilar (Naturvårdsverket 2017). Ozon bildas genom reaktioner mellan kväveoxider och kolväten under inverkan av solljus. I trafikerade gaturum är halterna ozon ofta lägre än exempelvis parker och torg, landsbygden eller urban bakgrund. Det beror på att ozon förbrukas när kväveoxiden i bilavgaserna omvandlas till kvävedioxid (Naturvårdsverket 2017). Luftföroreningar som svaveldioxid kommer till största delen från förbränning av olja och olika industriella processer och kvävedioxid har traditionellt använts som indikator på trafikrelaterade luftföroreningar.

Luftföroreningar kan påverka människors hälsa bland annat genom hjärt- och kärlsjukdomar och luftvägssjukdomar (Naturvårdsverket 2019a). Genom forskning som utförts har barn visat sig vara särskilt känsliga för luftföroreningar, vilket beror på att barn rör sig mera, har snabbare andning och mindre lungor än vuxna. Det här leder till att barn tar upp mer luftföroreningar i luftvägar och lungor än vuxna (Naturvårdsverket 2019a). Studier har även visat att om gravida kvinnor utsätts för höga halter av kvävedioxid eller partiklar (PM_{2,5}) under graviditeten riskerar de att få för högt blodtryck, graviditetsdiabetes och havandeskapsförgiftning. Resultat från en studie, BAMSE-studien, där en större grupp personer från Stockholms län studerats från födsel till vuxen ålder och har bland annat visat att utveckling av astma samt lungfunktionen kan påverkas av exponering av luftföroreningar från första levnadsåren upp till tonåren. Barn som växer upp i områden med höga halter luftföroreningar har en ökad risk för luftvägsinfektioner, astma och nedsatt lungfunktion (Naturvårdsverket 2017).

Bens(a)pyren som ingår i gruppen polycykliska aromatiska kolväten (PAH) är en cancerframkallande luftförorening som bland annat kommer från småskalig vedeldning, arbetsmaskiner och trafik samt långdistanstransport av partiklar som innehåller PAH (Naturvårdsverket 2019b).

Miljö kvalitetsnormer, utvärderingströsklar och krav på mätmetoder

Miljö kvalitetsnormer (Tabell 1) infördes som begrepp i och med införandet av miljöbalken år 1999 (SFS 1998:808). Kommuner och myndigheter ska säkerställa att normerna uppfylls i all planering och planläggning samt när de prövar tillstånds- och anmälningsärenden och utövar tillsyn. Om det finns risk för att miljö kvalitetsnormen överskrids är kommunen skyldig att utföra kontinuerliga mätningar. I bilaga 1 finns en beskrivning av mätplatser och mätteknik i länets kommuner. Enligt luftkvalitetsförordningen (SFS 2010:477) 26 § ska varje kommun kontrollera att miljö kvalitetsnormerna följs inom kommunen. Kontrollen får ske genom samverkan mellan flera kommuner. En schematisk bild av vad kontrollen omfattar visas i Figur 1.

Figur 1 Omfattning av kontrollen av miljö kvalitetsnormer för luft. (Naturvårdsverket 2019c).

I luftkvalitetsförordningen (SFS 2010:477) finns begreppet utvärderingströsklar. Om mätningar eller beräkningar visar att värdena överskrider den nedre eller den övre utvärderingströskeln ska kontrollen ske med kontinuerliga mätningar hela året som kan kompletteras med beräkningar. Om kommunen ingår i ett samverkansområde kan det dock räcka med en eller några mätpunkter i samverkansområdet. Om värdena ligger under nedre utvärderingströskeln får kontrollen ske genom enbart beräkningar eller objektiv skattning.

Tabell 1. Miljö kvalitetsnormer ($\mu\text{g}/\text{m}^3$) (SFS 2010:477)

Ämne		Nedre utvärderings-tröskel	Övre utvärderings-tröskel	MKN
Kvävedioxid (NO_2)	98-percentil (timmedelvärde)	54	72	90
	98-percentil (dygnsmedelvärde)	36	48	60
	Årsmedelvärde	26	32	40
Svaveldioxid (SO_2)	98-percentil (timmedelvärde)	100	150	200
	98-percentil (dygnsmedelvärde)	50	75	100
	Årsmedelvärde utanför tätort	8	12	20
Kolmonoxid	8-timmars medelvärde	5000	7000	10 000

PM10	90-percentil (dygnsmedelvärde)	25	35	50
	Årsmedelvärde	20	28	40
PM2,5	Årsmedelvärde	12	17	25
Bensen	Årsmedelvärde	2	3,5	5
Arsenik	Årsmedelvärde	0,0024	0,0036	0,006
Kadmium	Årsmedelvärde	0,002	0,003	0,005
Nickel	Årsmedelvärde	0,010	0,014	0,020
Bly	Årsmedelvärde	0,25	0,35	0,5
Bens(a)pyren	Årsmedelvärde	0,0004	0,0006	0,001
Ozon, marknära	Max 8-timmars medelvärde varje dygn			120
Ozon till skydd för växtlighet, marknära	AOT 40			6000 µg/m ³ timmar

I Naturvårdsverkets föreskrift om kontroll av luftkvalitet (NFS 2019:9) definieras närmare hur mätningar och beräkningar ska gå till. Där beskrivs bland annat vilka mätmetoder som betraktas som referensmetoder, hur mätplatser ska lokaliseras och hantering av mätdata.

Krav på kontinuerliga mätningar i Västernorrlands län

Västernorrlands län hade Det innebär att kraven på antalet mätstationer enligt Tabell 2 uppfylls i luftsamverkansområdet Västernorrland då kontinuerliga mätningar genomförs i Örnsköldsvik och Sundsvall samt kompletterande mätningar i övriga kommuner enligt bilaga 3.

Tabell 2 Antalet mätplatser som krävs utifrån invånarantal (NFS 2019:9).

Antal invånare, tusental	A. Vid halter över den övre utvärderingströskeln (ÖUT)					B. Vid halter mellan den nedre utvärderingströskeln (NUT) och den övre utvärderingströskeln (ÖUT)				
	Kvävedioxid Svaveldioxid Bly Kolmonoxid Bensen	Partiklar (PM10 och PM2,5) ¹	Arsenik Kadmium Nickel	Bens(a)pyren	Kvävedioxid Svaveldioxid Bly Kolmonoxid Bensen	Partiklar (PM10 och PM2,5) ¹	Arsenik Kadmium Nickel	Bens(a)pyren		
10–249	1	2	1	1	1	1	1	1		
250–499	2	3	1	1	1	2	1	1		
500–749	2	3	1	1	1	2	1	1		
750–999	3	4	2	2	1	2	1	1		
1 000–1 499	4	6	2	2	2	3	1	1		
1 500–1 999	5	7	2	2	2	3	1	1		
2 000–2 499	6	8	2	3	3	4	1	1		
2 500–2 999	7	10	2	3	3	4	1	1		
3 000–3 500	8	11	2	3	3	6	1	1		

¹ Det totala antalet mätstationer för PM10 och PM2,5

Samordnad kontroll av miljökvalitetsnormer

Kommunerna har ansvaret för kontroll av samtliga miljökvalitetsnormer förutom ozon. Om kommuner samverkar kan antalet mätstationer minskas och delvis ersättas med beräkningar vilket totalt ger lägre kostnad per kommun. Samarbete mellan kommuner i ett samverkansområde kan organiseras på olika sätt. Det står kommunerna fritt att välja form för samverkan och på vilket sätt samarbetet ska finansieras.

Samarbetet ska dokumenteras enligt följande:

- Organisation
- Kontrollstrategi för minst två år
- Kartor med provtagningsplatser, områden för beräkningar med mera
- Information om, samt analys av, tidigare kontrollresultat
- Rutiner för rapportering
- Långsiktig mät- och modellberäkningsstrategi

Redovisningen om samverkan ska lämnas in till Naturvårdsverket och berörda länsstyrelser årligen senast 31 mars.

När det gäller kraven på omfattning av mätningar gäller följande:

- Om nivån av luftföroreningar överskrider eller riskerar att överskrida miljökvalitetsnormen är kommunen skyldig att utföra kontinuerliga mätningar hela året.
- Om nivån överskrider eller riskerar att överskrida den övre eller den nedre utvärderingströskeln är kommunerna skyldiga att utföra kontinuerliga mätningar hela året. Om kommunerna ingår i ett samverkansområde kan det dock räcka med en eller några mätpunkter i regionen kombinerat med beräkningar. I Västernorrland med en befolkning under 250 000 kan det räcka med en till två mätpunkter. Kontinuerlig mätning kan kompletteras med beräkningar och indikativa mätningar för andra punkter.

Miljömålet Frisk luft

Frisk luft är ett av de 16 fastställda miljökvalitetsmålen som är antagna av Riksdagen. Luften ska vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas. Regeringen har fastställt tio preciseringar av miljökvalitetsmålet frisk luft om högsta halt av olika ämnen. Se Tabell 3.

Tabell 3 Regeringens preciseringar av miljömålet Frisk luft. ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)

Förorening	Halt som inte bör överskridas ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	Medelvärdetid
Bensen	1	År
Bens(a)pyren	0,0001	År
Butadien	0,2	År
Formaldehyd	10	Timme
Partiklar, PM10	30	Dygn
	15	År
Partiklar, PM2,5	25	Dygn
	10	År
Kvävedioxid	60	Timme
	20	År
Ozon	70	8 timmar
	80	Timme

Luftmätningar och beräkningar

Svaveldioxid

Miljökvalitetsnormen $100 \mu\text{g}/\text{m}^3$ mätt som 98-percentil av timmedelvärden och det nationella miljömålet $5 \mu\text{g}/\text{m}^3$ mätt som medelvärde underskreds i samtliga kommuner i länet, se Tabell 4. Nivåerna underskrider också såväl den övre som nedre utvärderingströskeln för skydd av ekosystem utanför tätort (12 respektive $8 \mu\text{g}/\text{m}^3$). Kommunerna har därför ingen formell skyldighet att mäta svaveldioxid.

Sundsvalls kommun haft regelbundna mätningar av svaveldioxid med diffusionsprovtagare till och med 2022. Timrå kommun har tidigare mätt vartannat år och övriga kommuner har gjort enstaka mätningar, Tabell 4.

Tabell 4 Luftmätningar av svaveldioxid i länets kommuner ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)

Kommun	Mätplats	Årsmedelvärde
Örnsköldsvik 2004/2005 Vinterhalvår	Urban bakgrund	1,1
Sundsvall 2022	Urban bakgrund	0,36
Kramfors 2014/2015 Vinterhalvår	Gaturum	0,52
Timrå 2022/2023 Vinterhalvår	Urban bakgrund	0,37
Sollefteå 2018/2019 Vinterhalvår	Urban bakgrund	0,19
Härnösand 2 veckor februari 2001	Gaturum	<0,76

Kvävedioxid

En sammanställning av aktuella mätningar för kvävedioxid finns i Tabell 5. Nivåer över miljö kvalitetsnormen för dygnsmedelvärden medför att det enligt förordningen om miljö kvalitetsnormer finns en skyldighet för kommunerna att kontrollera nivåerna av kvävedioxid med mätningar.

Tabell 5 Aktuella mätningar av kvävedioxid i länets kommuner ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)

		Antal överskridanden av $60 \mu\text{g}/\text{m}^3$ som dygnsmedel/år	Antal överskridanden av $90 \mu\text{g}/\text{m}^3$ som timmedel/år	Årsmedelvärde $\mu\text{g}/\text{m}^3$
Miljö kvalitetsnorm	Gaturum	7	175	40
Örnsköldsvik 2023	Gaturum	2	93	21
Sundsvall 2023 Köpmangatan		1	38	14
Kramfors 2020/2021 centrum	Gaturum	0	-	9
Timrå 2022/2023 vinterhalvår	Urban bakgrund	0	1	13,95
Sollefteå 2018/2019 Vinterhalvår	Urban bakgrund	0	0	10
Härnösand nov-april 2021/2022 Storgatan	Gaturum	0	0	12,95
Ånge	Gaturum			15
Ånge Fränsta	Gaturum			10

Örnsköldsvik har under flera år överskridit miljö kvalitetsnormen för kvävedioxid. Med anledning av detta har ett nytt åtgärdsprogram för förbättrad lufthälsa i centrala Örnsköldsvik tagits fram. Åtgärdsprogrammet omfattar kvävedioxid och partiklar och förväntas antas under 2024. Syftet med åtgärdsprogrammet är att få ner halterna av kvävedioxid och partiklar.

Sundsvall har minskat halterna av kvävedioxid betydligt bland annat genom den nya sträckningen av E4 över bron och att stadsbussarna numera är hybridbussar.

I ett fortsatt samarbete i länet kan antalet mätplatser begränsas. Kontinuerliga mätningar i gatumiljö kan utföras i Sundsvall och Örnsköldsvik. Indikativa mätningar kommer att utföras i de övriga kommunerna enligt mätprogram, se bilaga 3. Mätningarna kan kompletteras med beräkningar av nivåer i de mest trafikerade gatumiljöerna i samarbete med Trafikverket.

Partiklar

Örnsköldsvik, Sundsvall, Timrå, Kramfors, Härnösand och Sollefteå har genomfört mätningar av PM10, (Tabell 6). PM2,5 har mätts på Köpmangatan i Sundsvall sedan 2018. Medelnivån var 6,3 µg/m³ vilket är under den nedre utvärderingströskeln 12 µg/m³.

Tabell 6. Aktuella mätningar av partiklar som PM10 i länets kommuner, mätningarna omfattar olika perioder (µg/m³)

		90-percentil, dygnsmedel- värden	Årsmedelvärde	Antal dygn >50 µg/m ³	Antal dygn >35 µg/m ³	Antal dygn >25 µg/m ³
Miljö kvalitetsnorm			40	35		
Övre utvärderingströskel					35	
Nedre utvärderingströskel						35
Örnsköldsvik 2023	Gaturum		14,6	22	37	54
Sundsvall 2023 Köpmangatan	Gaturum		18,0	29	47	76
Sundsvall 2023 Bergsgatan (E14)	Gaturum		17,4	27	50	68
Timrå 2022/2023 Vinterhalvår	Urban bakgrund		11	5	9	17
Kramfors 2020/2021	Gaturum	28	11	4	11	19
Sollefteå 2018/2019 Vinterhalvår	Urban bakgrund	40	16	13	20	34
Härnösand 2021/ 2022 Vinterhalvår Storgatan	Gaturum	82,18	25,49	36	42	56

I Örnsköldsvik överskreds miljö kvalitetsnormen för dygnsmedelvärden under 2008 och 2009. Ett åtgärdsprogram fastställdes 2011 för att minska nivåerna och miljö kvalitetsnormerna har inte överskridits efter det. En uppdatering av åtgärdsprogrammet för PM10 har tagits fram i samband med det nya åtgärdsprogrammet för lufthälsa som förväntas beslutas under 2024. Trafikverket utför dammbindning under vårvintrarna för att hålla ner partikelhalten i luften.

I Sundsvall har miljö kvalitetsnormen överskridits vid E4 och Skolhusallén under 2004 och vid Köpmangatan under 2011, 2012 och 2013. Sundsvall utarbetade under 2013 ett åtgärdsprogram och från 2014 till 2017 överskreds inte miljö kvalitetsnormen i Sundsvall. Miljö kvalitetsnormen överskreds 2018 och 2020 på Bergsgatan. Ett nytt åtgärdsprogram för förbättrad luftkvalité har därför tagits fram under 2020.

Sammanfattningsvis bör det vara tillräckligt med kontinuerliga mätningar i de mest trafikerade gaturummen för Örnsköldsvik och Sundsvall. Indikativa mätningar under vinterhalvåret och våren bedrivs i Kramfors, Sollefteå, Härnösand och Timrå enligt mätprogram, se bilaga 3. Mätningarna kan kompletteras med beräkningar för att uppskatta nivåerna i de mest belastade gaturummen. På grund av de höga halterna som uppmätts i Härnösand mäts PM10 även under hela kalenderåret 2023 och 2024.

Flyktiga organiska kolväten, bland annat bensen

Miljö kvalitetsnormen för bensen är 5 µg/m³ som årsmedelvärde. Ett miljömål var satt till 1 µg/m³ att nå senast 2020. Det är sannolikt att samtliga kommuner som mätt bensen i länet har nivåer under den nedre utvärderingströskeln 2,0 µg/m³ i gatumiljö mätt som årsmedelvärde och att kontrollen kan ske genom en kombination av mätningar och beräkningar, se Tabell 7. Mätningarna indikerar dock att halterna sjunker och förhoppningen är att mätningarna kan ersättas med beräkningar.

Tabell 7 Aktuella passiva mätningar av bensen i länets kommuner ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)

		Veckomedelvärden bensen	Vinterhalvårs-medelvärde
Örnsköldsvik 2019 Centralesplanaden	Gaturum		0,7 (årsmedel)
Sundsvall 2023 Skolhusallén	Gaturum	0,17–1,1	0,57 (årsmedel)
Sundsvall 2023 Bergsgatan	Gaturum	0,31–1,2	0,62 (årsmedel)
Timrå 2018/19 vinterhalvår	Urban bakgrund	0,33–0,76	0,59
Sollefteå 2018/2019 vinterhalvår	Urban bakgrund	0,35–1,3	0,61
Kramfors 2020/2021 vinterhalvår	Gaturum	0,44–1,6	1,0
Ånge 2013 vinterhalvår	Gaturum	0,8–1,5	1,2
Ånge 2013 vinterhalvår	Urban bakgrund	0,4–1,5	1,0
Härnösand 2021/2022 Vinterhalvår Storgatan	Gaturum	0,47–0,8	0,64

Bakgrundsmätningar, marknära ozon

Länets kommuner utför inte mätningar av marknära ozon dock har Naturvårdsverket genomfört bakgrundsmätningar (månadsmedelvärden) på följande stationer:

- Mätstationen Docksta, cirka 5 km väster om Docksta (Kramfors kommun). Ingår i luft- och nederbördskemiska nätet.
- Mätstationen Storulvsjön, cirka 50 km väster om Sundsvall. Ingår i Krondroppsnetet.

Tabell 8 Bakgrundsmätningar i Västernorrland ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)

		Svaveldioxid årsmedelvärde $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Kvävedioxid årsmedelvärde $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Ozon årsmedelvärde $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Ammoniak årsmedelvärde $\mu\text{g}/\text{m}^3$
Docksta 2020	Bakgrund	0,23	0,52	54,2	-
Storulvsjön 2020	Bakgrund	0,21	0,35	49,1	-

PAH, bens(a)pyren

Sundsvalls miljökontor har genomfört mätningar av bens(a)pyren (B(a)P) i centrala Sundsvall under perioden november 2011 till april 2012. Nivåerna av B(a)P har varit låga och på den nivå som kan förväntas i en stadsmiljö med trafik. Medelvärdet under perioden var $0,07 \text{ ng}/\text{m}^3$. I Sollefteå kommun genomfördes mätning av B(a)P vinterhalvåret 2018 till 2019 där medelvärdet för perioden var $0,11 \text{ ng}/\text{m}^3$. MKN, ÖUT, NUT och miljömålet för B(a)P redovisas i Tabell 1. I Sollefteå var periodmedelvärdet $0,11 \text{ ng}/\text{m}^3$ strax över det nationella miljömålet $0,10 \text{ ng}/\text{m}^3$ med avseende på årsmedelvärde. Resultaten från mätningarna i Sundsvalls och Sollefteå kommun visar på halter som underskrider MKN, ÖUT samt NUT.

I resterande av länets kommuner har det inte gjorts mätningar av B(a)P.

Metaller i utomhusluft

Mätningar för att kontrollera nivåerna av arsenik, bly, kadmium och nickel har utförts i Sundsvall och Timrå (Tabell 9). Bedömningen är att den nedre utvärderingströskeln inte överskrids.

Tabell 9 Medelvärden av metaller på partiklar i luft nov 2011-april 2012 ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)

	Sundsvall nov 2011-april 2012	Timrå nov 2010-april 2011	Miljö kvalitetsnorm
Nickel	1,16	1,0	20
Arsenik	0,19	0,35	6
Kadmium	0,04	0,07	5
Bly	1,31	2,0	500

Strategi för fortsatt luftövervakning 2023–2028

Om varje kommun mäter var för sig och inte deltar i något regionalt samarbete är behovet av mätningar relativt stort. I ett luftvårdssamarbete kan omfattningen av mätningarna på sikt minska och till en del ersättas av beräkningar. Kommunerna är skyldiga att ha kunskap om luftföroreningsituationen genom luftmätningar eller beräkningar och länets luftvårdsstrategi förutsätter att de medverkande parterna åtar sig följande under perioden 2023-2028:

Örnsköldsviks kommun mäter NO_2 och partiklar (PM_{10} och $\text{PM}_{2,5}$) i gaturum. NO_2 mäts som timmedelvärde hela året. Under 2021 införskaffades en ny partikelmätare som placerades på en ny mätplats, detta då den gamla mätplatsen inte var lämpligt placerad. Den nya partikelmätaren har varit i drift sedan 26 januari 2021.

Under perioden 2021-2023 pågick ett arbete med att ta fram ett nytt åtgärdsprogram för förbättrad lufthälsa i centrala Örnsköldsvik. Det nya åtgärdsprogrammet förväntas antas under 2024.

Kramfors kommun har under vinterhalvåret 2020/2021 genomfört mätningar av partiklar och kvävedioxid dygnsmedelvärde samt VOC veckomedelvärde. Nästa mätperiod är vintern 2025/2026.

Ånge kommun deltog 2013 i den gemensamma provtagningen. Kommunen har historiskt sett inte haft några höga halter av luftföroreningar.

Sundsvalls kommun mäter partiklar (PM_{10} och $\text{PM}_{2,5}$) kontinuerligt som timmedelvärden i två gaturum. Kvävedioxid mäts kontinuerligt som timmedelvärde i ett gaturum. VOC mäts indikativt som veckomedelvärde. Kommunen har slutat mäta svaveldioxid och kvävedioxid med passiva provtagare sista mätningen utfördes 2022. Kommunen har också genomfört egna mätningar av PAH och metaller i centrala Sundsvall. Kommunen har på grund av upprepade överskridanden av MKN med avseende på partiklar (PM_{10}) under år 2020 utarbetat och antagit ett nytt åtgärdsprogram för luftkvalité. Det nya åtgärdsprogrammet inkluderar enbart partiklar då halterna av NO_2 inte varit nära att överskrida MKN på många år.

Timrå kommun har mätt kvävedioxid och partiklar (PM_{10}) som dygnsmedelvärden vinterhalvår sedan 1980-talet och fram till och med vintern 2010/2011, därefter har mätningar gjorts vartannat år fram till och med vintern 2018/2019. Svaveldioxid har mätts vinterhalvår som månadsmedelvärden och bensen som veckomedelvärden. Mätningar har skett i urban bakgrund. Senaste mätning, med samma omfattning som tidigare, gjordes under vintern 2022/2023.

Sollefteå kommun mäter luftkvaliteten vart femte år. Nästa mätning kommer ske vinterhalvåret 2023-2024. Parametrarna som kommer mätas är NO_2 , PM_{10} (dygnsmedelvärden), SO_2 (månadsmedelvärden) och bensen (veckomedelvärden), och mätningarna görs i urban bakgrund. Sollefteå kommun gör även årligen en objektiv skattning.

Härnösands kommun. Under vinterhalvåret 2021/2022 mättes NO , NO_2 , NO_x , PM_1 , $\text{PM}_{2,5}$, PM_4 , PM_{10} och VOC. Kompletterande mätningar av PM_{10} görs under hela kalenderåret 2023 och 2024 på grund av förhöjda halter under mätningen 2021/2022.

Länsstyrelsen sammanställer årligen utsläpp från större punktkällor i Västernorrland. En sammanställning över utsläppen finns att hämta hem från länsstyrelsens hemsida. Sammanställningen av årliga utsläpp till luft baseras på miljörapporter och rapporteringen av handeln med utsläppsätter.

Trafikverket har under 2020 låtit SMHI ta fram översiktliga SIMAIR-beräkningar för det statliga vägnätet. Materialet omfattar 90-percentil dygnsmedelvärden och årsmedelvärden för PM10 samt 98-percentil dygnsmedelvärden, 98-percentil timmesmedelvärden, och årsmedelvärden för NO2.

Rutiner för kontrollen - kvalitetssäkring

För varje kommun eller samverkansområde bör det finnas en kvalitetsansvarig person som ansvarar för att det finns ett dokumenterat kvalitetssäkringsprogram och att det följs. Sundsvall använder Svenska Miljöinstitutet IVL tjänster för diffusionsprovtagning och företaget ACOEM AB som stöd vid kvalitetssäkring av den kontinuerliga mätningen. Härnösand använde IVL:s tjänster för diffusionsprovtagning och företaget ACOEM AB för övriga mätningar 2021/2022. IVL anlitas för mätningar av PM2.5 och PM10 under 2023 och 2024. Timrå använder företaget ACOEM AB:s tjänster för mätningar. Övriga kommuner använder mätutrustning och mättjänster från IVL vid luftprovtagning. IVL stödjer kommunerna vid val av provtagningsplats, kvalitetssäkring och utbildning av personal.

För nuvarande är det inte aktuellt med något gemensamt kvalitetssäkringsprogram för de kommuner som ingår i samverkansområdet utan ansvaret för detta ligger på respektive kommun. Om det finns intresse i länet kan formerna för gemensam kvalitetssäkring diskuteras under kommande år.

Rapportering av mätdata

Rapportering och kvalitetssäkring av mätdata till SMHI, som är Naturvårdsverkets datavärd, sker på olika sätt bland länets kommuner. Konsulter som IVL, ACOEM, COWI används men även egen rapportering utförs.

Fortsatt samarbete och finansiering

Det finns ett behov av fortsatt samarbete i länet när det gäller luftvårdsövervakning. Länet behöver ett samarbetsorgan som kan fördjupa arbetet med en gemensam luftövervakningsstrategi och som kan hjälpa kommunerna att komma igång med beräkningar som delvis kan ersätta de dyrare luftmätningarna. För mindre kommuner kan beräkningar vara svåra att påbörja då detta kräver utbildning, resurser och vana vid arbetsmetodiken.

En arbetsgrupp i länet med representanter från Trafikverket, länsstyrelsen och kommuner arbetar tillsammans med ett luftvårdssamarbete. I samarbetet ingår att kommunerna i huvudsak även i fortsättningen ansvarar för luftmätningarna men att de samordnas och sammanställs i länet inom ramen för samarbetet. Resultatet har sedan årligen rapporterats till Naturvårdsverket enligt luftkvalitetsförordningen (2010:477).

Följande parter ingår i samverkan för luftövervakning i Västernorrland:

- Länsstyrelsen Västernorrland
- Trafikverket
- Region Västernorrland
- Sundsvalls kommun
- Örnsköldsviks kommun
- Härnösands Kommun
- Sollefteå kommun
- Kramfors kommun
- Timrå kommun

- Ånge kommun

De medverkande parterna bidrar ekonomiskt till att finansiera sammanställningar av mätdata och projekt för gemensamma mätningar. Sammankallanderollen är rullande enligt ett förutbestämt schema och innebär att den kommun som är sammankallande kallar till nödvändiga möten mellan medverkande kommuner och myndigheter. Länet uppfyller därigenom lagkraven för luftmätningar.

Referenser

Naturvårdsverket. 2017. Luft & Miljö - Barns hälsa.

Naturvårdsverket. 2019a. Luftföroreningar och dess effekter. Naturvårdsverket.
<https://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Klimat-och-luft/Luftfororeningar/> (Hämtad 2020-02-12)

Naturvårdsverket. 2019b. *Bens(a)pyren och andra PAH:er – halter i luft och nedfall i regional bakgrund*.
Naturvårdsverket. <https://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Bensapyren-och-andra-PAHer-halter-i-luft-nedfall-regional-bakgrund/> (Hämtad 2020-02-12)

Naturvårdsverket. 2019c. *Luftguiden handbok om miljö kvalitetsnormer för utomhusluft, version 4, handbok 2019:1*

NFS 2019:9. *Naturvårdsverkets föreskrifter om kontroll av luftkvalitet*

SFS 2010:477. *Luftkvalitetsförordning*

SFS 1998:808. *Miljöbalken*

Bilaga 1 Beskrivning av mätplatser och mätteknik

	Läge	Teknik	Parametrar som mäts	Koordinater
Sundsvall ovan mark	Centralt ca 10 m ovan mark	Passiv provtagning NO ₂ , SO ₂	NO ₂ , SO ₂	1577760 6921200
Sundsvall Köpmangatan	Centralt ca 3 m ifrån Köpmangatan ca 15 000 fordon/dygn (f/d)	Palas FIDAS 200S, Passiv provtagning NO ₂	NO ₂ , PM10	1577406 6920802
Sundsvall Bergsgatan	Centralt ca 3 m från Bergsgatan / E14 ca 14 000 f/d	Palas FIDAS 200S, Passiv provtagning NO ₂	PM10, PM2,5	E17,3032339613202 N62,3864621470333 Sweref99
Timrå centrum	Centralt ca 100 m från E4 med ca 18 000 f/d ca 50 m från Köpmangatan ca 6 000 f/d	Dygnsprovtagare Passiv provtagning SO ₂ och VOC	PM 10, NO ₂ , SO ₂ , VOC	1578330 6931470
Kramfors	Centralt ca 4 m från väg ca 4000 f/d	IVL, dygnsprovtagare Passiv provtagning VOC	PM10, NO ₂ VOC	E641114 N6980986 Sweref99
Örnsköldsvik Central esplanaden	Centralt, ca 4 m från Centralesplanaden ca 22 000 f/d	Automatiskt mätinstrument Serinus 40 NO _x	NO ₂ , NO, NO _x	1646030 7023530
Örnsköldsvik Central esplanaden – Nygatan	Centralt, ca 6 m från Centralesplanaden ca 22 000 f/d	Palas FIDAS 200S,	PM10, PM2,5	1646072 7023601
Sollefteå	Centralt, ca 4 m från väg med 4000 f/d	IVL, dygnsprovtagare passiv provtagning	NO ₂ , PM10, SO ₂ , VOC	1573600 7007370
Härnösand	Centralt på Storgatan 12A ca 200 m från E4. Mätskåp ca 3 m från väg med 8 582 f/d 2021	FIDAS 200, Serinus 40, Diffusionsprovtagare	PM1, PM2,5, PM4, PM10, NO ₂ , NO, NO _x , VOC	650546.06 6947779.95 SWEREF99TM

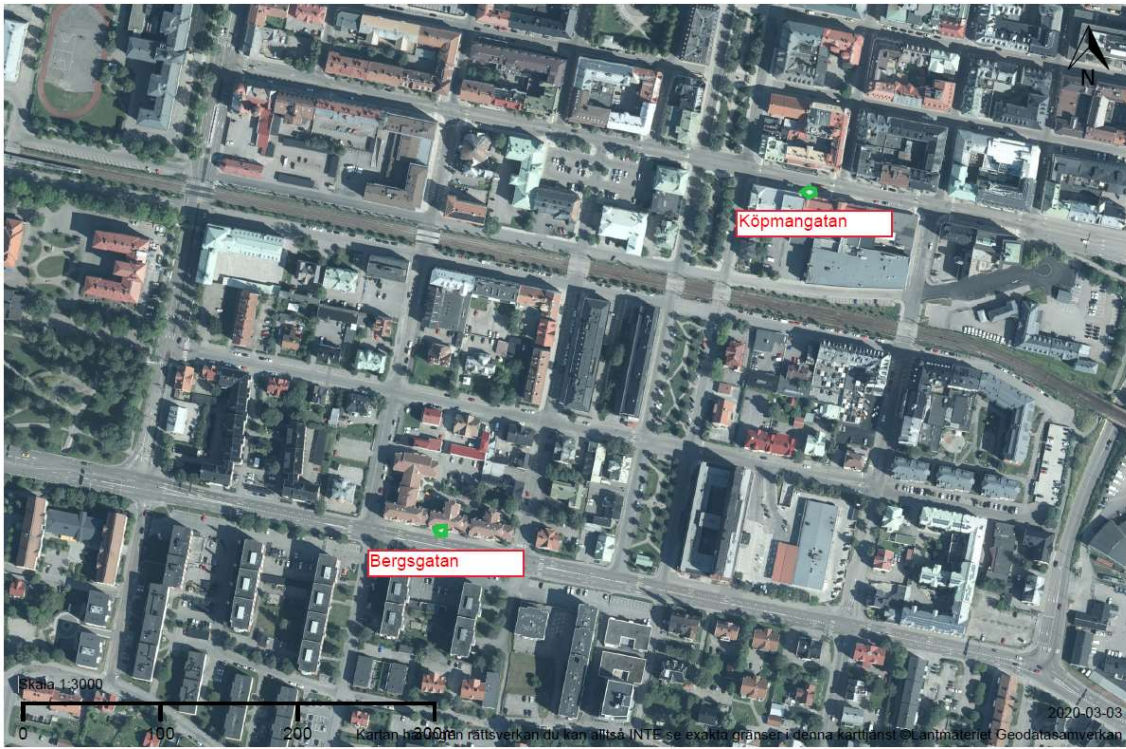
Bilaga 2 Fotografier och kartor på mätstationer

Figur 1 och 2 Storgatan 12A, Härnösands kommun

Figur 3 och 4 Storgatan, Sollefteå kommun

Figur 5 Köpmangatan och Bergsgatan, Sundsvalls kommun

Figur 6 Köpmangatan, figur 7 Bergsgatan, Sundsvalls kommun

Figur 8 och 9 Torget, Köpmangatan, Timrå kommun

Figur 10 och 11 Limstagan, Kramfors kommun

Figur 12 Centralesplanaden och Centralesplanaden-Nygatan , Örnköldsviks kommun

Figur 13 Centralesplanaden.

Figur 14 Centralesplanaden-Nygatan, Örnköldsviks kommun

Bilaga 3 Mätprogram

	2023/2024			2024/2025			2025/2026			2026/2027			2027/2028		
	NO ₂	PM10	Bensen	NO ₂	PM10	Bensen	NO ₂	PM10	Bensen	NO ₂	PM10	Bensen	NO ₂	PM10	Bensen
Örnsköldsvik	HGT	HGD		HGT	HGD		HGT	HGD		HGT	HGD		HGT	HGD	
Kramfors							ViGD	ViGD	ViGVe						
Härnösand										ViGD	ViGD	ViGVe			
Timrå													ViUD	ViUD	ViUVe
Sundsvall	HGT	HGT	IGVe	HGT	HGT	IGVe	HGT	HGT	IGVe	HGT	HGT	IGVe	HGT	HGT	IGVe
Sollefteå	ViUD	ViUD	ViUVe												
Ånge															

Vi =Vinterhalvår

H =Helår, kontinuerlig mätning

I =Indikativ mätning

G =Gaturum

U =Urban bakgrund

T =Timmedelvärden

D =Dygnsmedelvärden

Ve =Veckomedelvärden